

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ

ČETKA SLAVÍ DEVADESÁTINY

900

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ

ČETKA SLAVÍ
DEVADESÁTINY

Osmadvacátého října slaví Česká tisková kancelář devadesáté výročí svého založení. V ten den vznikla nejen samostatná Československá republika, ale i Československá tisková kancelář, která pod značkou ČTK existuje dodnes.

Toho dne před 90 lety začala v místnosti číslo 88 pražského Obecního domu nevelká skupina novinářů publikovat aktuální zpravodajství o převratovém dění v Praze a na českém venkově. Osmadvacátého října vyšly pod značkou ČTK informace o převzetí moci v hlavním městě království, ale například i situační zprávy z Jablonce, Karlových Varů nebo Ústí nad Labem. Novináři, delegovaní českými novinářskými svazy, se střídali ve dvouhodinových směnách a jejich zpravodajství druhý den zaplnilo stránky pražských novin. K dispozici měli jediný telefonní přístroj.

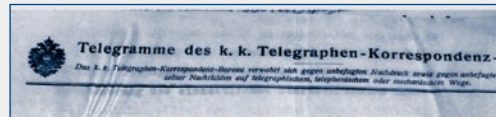
Velitelská moc vojenská odevzdána.
 (Č. t. k.) Z Prahy, 28. října.
 Československá tisková kancelář
 oznamuje: Dnes o 9. hod. večerní
 dostavili se velící generál polní
 podmaršálek Kestřanek a míst-
 ní velitel polní podmaršálek Za-
 nantoni s celým svým štábem
 do místnosti Národního výboru a
 odevzdali Národnímu vý-
 boru do rukou velitelskou
 moc vojenskou.

I když zprávy pod hlavičkou ČTK se v Praze poprvé objevily 28. října 1918, v britském a americkém krajanském a exilovém tisku se označení Česká nebo Československá tisková kancelář používalo už několik let předtím. Jako „tisková kancelář“ se v zahraničí často označovala tisková oddělení krajanských spolků nebo zpravodajské výsadky masarykovské a benešovské emigrace v dohodových zemích. Oficiálně pražská Četka začala fungovat až 31. října v Harrachovském paláci v Jindřišské ulici a pražské agenturní pracoviště rakousko-uherské tiskové agentury nový stát převzal 13. listopadu.

Korbyro

Agenturní zprávy se v zemích Koruny české ovšem psaly už dávno před vznikem Četky, za rakouské monarchie. Vydávala je nejprve od roku 1849 privátní agentura Österreichische Correspondenz, tajně financovaná ministrem vnitra Alexandrem Bachem, od roku 1860 pak oficiální státní rakouská tisková agentura k. k. Telegraphen-Korrespondenz-Bureau zvaná mezi českými novináři Korbyro. Zánik Österreichische Correspondenz a vznik Korbyra je spojen s nešťastnou epizodou kolem bitvy u Magenty v červnu 1859. Výsledek bitvy, v níž rakouská armáda prohrála, prezentovala některá média v mocnářství opačně, a stát se proto rozhodl vzít řízení zpravodajství do vlastních rukou. Korbyro založené 1. ledna 1860 se stalo vůbec první státní tiskovou kancelář na světě.

V únoru 1867 otevřelo vídeňské Korbyro první regionální odbočky. Nejprve v Praze, pak následoval Terst, později v roce 1894 Brno. V roce 1906 vzniklo v pražském Korbyru české oddělení, a světlo světa tak spatřily první české agenturní zprávy. Mezi českými novináři ale Korbyro moc populární nebylo. Jeho zprávy byly úřednické a centralistické, o osudy slovanského živlu se moc nezajímaly.

Od roku 1867 až do ledna 1906 byla pražská odbočka vídeňské agentury v nájmu. Nebylo to tehdy nic neobvyklého, v pachtu bývala svého času pošta, železnice, mostné. Nájemcem agenturní filiálky byla po celých čtyřicet let rodina Grossmannů, nejprve otec Leopold a po něm syn Rudolf. Po rozšíření agenturního servisu o zprávy v češtině se ale provoz filiálky výrazně prodražil a odbočku převzal stát.

Úřední zpravodajství vnímal český tisk jako nedostatečné a často i nepřátelské. Od 70. let 19. století se v českém tisku objevovaly snahy o nápravu svépomocí. Živelně se po pražských hospodách zakládaly zpravodajské burzy, kde si čeští a němečtí lokálkáři vyměňovali čerstvé novinky z policejních a četnických stanic, nemocnic a hasičských sborů. Svou burzu postupně zakládali i redaktoři soudní nebo sportovní.

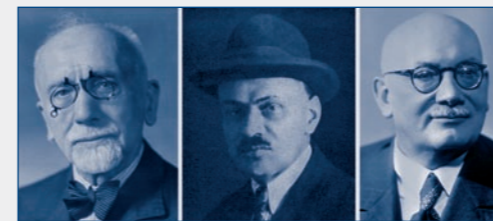
Politicky možná velkorysejší, ale v praxi rozhodně méně účinná byla mezinárodní zpravodajská spolupráce na půdě slovanské vzájemnosti. O založení vlastní nadnárodní tiskové agentury se slovanští novináři snažili od konce 90. let. Slovanské novinářské sjezdy, svolávané z iniciativy a za aktivní účasti českých novinářů v letech 1898 až 1912, pravidelně volaly po založení slovanské tiskové kanceláře, ale u plamenných výzev také zůstalo. Příčinou nebyla jen vytrvalá neochota rakouské vlády udělit organizátorům potřebnou podnikatelskou licenci, ale i neshody mezi slovan-skými národy a malá vůle náročný žurnalistický podnik financovat. Výzvy ke společnému postupu českých, polských, chorvatských, slovenských, slovinských, srbských a rusínských žurnalistů nepřinesly velký efekt, a tak páteří zpravodajské výměny zůstalo až do konce první světové války v rakousko-uherském mocnářství Korbyro.

Díky rakouské agentuře se v českých zemích rodili i první agenturní zpravodajové. Pionýrem byl dvojjazyčný český novinář Josef Grafnetter, který působil při pražské odbočce Korbyra do roku 1908. Po něm nastoupil Klaudius Běhal, který pak působil i v popřevratové Četce. Novináři z českých zemí se ale výrazně uplatnili i ve velkých světových agenturách a novinách: třebíčský rodák Sigismund Engländer se stal

dlouholetým, výkonným a velmi ceněným pomocníkem Paula Julia Reutersa, zakladatele nejslavnějšího světového agenturního podniku. Sigmund Kolisch z Koryčan na Kroměřížsku se stal pravou rukou majitele francouzské agentury Havas. Oba německo-židovští novináři dodnes patří k zakladatelům evropského agenturního zpravodajství. Určitě nejslavnějším evropským zpravodajem 19. století byl Henri Georges Stéphane Adolphe Opper de Blowitz, dlouholetý zpravodaj londýnských Timesů v Paříži. Jako Jindřich Oppenheimer se v roce 1825 narodil židovským rodičům v Blovicích na Plzeňsku a v Čechách prožil prvních patnáct let svého života.

Po převratu

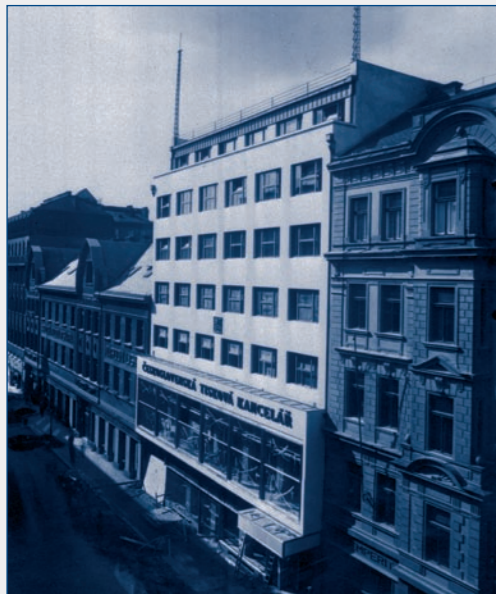
Vratme se ale k Četce. O co ohnivější bylo volání po zpravodajské emancipaci českých novinářů, o to živelnější, ale i chaotičtější bylo samo založení Československé tiskové kanceláře. V letech 1918–19 měla agentura souběžně dva ředitele – Vladimíra Weinerka a Jana Hajšmana – zatímco v kancelářích ministerstva zahraničí se tou dobou už připravoval ředitel třetí a první skutečný: Emil Čermák (na obrázku zleva Čermák, Hajšman a pozdější ředitel Ladislav Tvarůžek). Weinerek byl šéfem české sekce pražské filiálky Korbyra, která se po říjnovém převratu téměř jako jeden muž – se všemi členy německé redakce, ale bez svého šéfa Grossmanna – dala do služeb nového státu. Hajšman byl temperamentní protirakouský odbojář napojený na nejvyšší kruhy republiky, Weinerek byl profesionál znalý agenturní práce. Oba byli v popřevratovém zmatku jmenováni do čela agentury, ale žádný z nich v ní nakonec nezůstal – Weinerek se stal zakladatelem parlamentní stenografické služby a Hajšman šéfem československé kontrašpionáže.

Emil Čermák s tehdejší složitou politickou situací v Čechách mnoho společného neměl, protože se v té době do Prahy vrátil z víc než dvacetiletého bulharského exilu. Schopný žurnalista, první šéfredaktor brněnských Lidových novin a bouřlivý vlastenec v roce 1895 uprchl před pronásledováním rakouskými úřady a zklamanými snoubenkami na Balkán. Stal se tam uznávaným dopisovatelem velkých evropských listů a tiskových agentur, dodnes je uznáván za jednoho ze zakladatelů moderní bulharské žurnalistiky.

Emil Čermák

Ředitelem Četky se Čermák stal oficiálně v září roku 1920 a v čele agentury stál deset let. Byl jejím faktickým zakladatelem, za jeho vedení prošla ČTK nepochybně nejšťastnějším obdobím svých předválečných dějin. Tento renomovaný, mezinárodně zkušený žurnalista vytvořil spolu se svými kolegy Richardem Kalmanem, Milošem Novotným a Karlem Krausem z ČTK uznávanou evropskou tiskovou agenturu. Navzdory svému statutu (byla řízena předsednictvem vlády stejně jako staré Korbyro) ČTK pěstovala moderní zásady poctivého a přesného zpravodajství, vytvořila si první zpravodajské posty v zahraničí a zřídila bohatou a uznávanou českou a německou domácí zpravodajskou službu. Od druhé poloviny 20. let dostával československý tisk z ČTK nejen textové, ale i obrázkové zpravodajství, jehož duší se v předválečném období stal respektovaný odborník Artuš Černík. Agenturní obsah obohatil sport, kultura a obsáhlý parlamentní servis. Technické vybavení postupně doplnily moderní dálkopisy a bezdrátová telegrafie. Významným zdrojem příjmů byla inzertní služba, kde Četka plnila roli exkluzivního zprostředkovatele státních inzertních zakázek.

Emil Čermák se v roce 1924 významně podílel na vzniku evropské agenturní aliance, která existuje dodnes. Pravým klenotem Čermákova působení bylo radiotelegrafické burzovní zpravodajství zvané Pragoradio, patrně nejúspěšnější komerční projekt v celé historii ČTK. Vybudování vlastního „zpravodajského paláce“ v Lützowově (dnes Opletalově) ulici bylo už jen vyvrcholením úspěšné práce Emila Čermáka v čele státního zpravodajského ústavu.

Přesto Čermák z agentury odešel v nemilosti. Po deseti letech tvrdé práce byl propuštěn na popud ministra zahraničí Edvarda Beneše, který nelibě nesl zpravodajskou autonomii ČTK, její roli konkurenta zpravodajským službám ministerstva zahraničí a neochotu plně se podřídit jeho politické vůli.

Čermákův odchod předznamenal konec relativní prosperity ČTK. Pragoradio tvrdě zasáhla hospodářská krize, zvýšené ohrožení státu odkázalo agenturní zpravodajství do obranných pozic a nové úkoly protinacistické propagandy extrémně zatížily rozpočet. Tragická smrt Čermákova blízkého spolupracovníka Kalmana, který v roce 1929 umrl v Krkonoších, vyvolala ve vedení agentury personální nouzi, kterou vyřešil příchod novinářů blízkých agrární straně – Zdeňka Schmoranze do vedení tiskového odboru a Arnošta Bareše a Ladislava Tvarůžka do vedení ČTK. Pod vlivem agrárníků zůstal vládní tisk až do Mnichova a okupace.

Mnichov a válka

Vedení ČTK nabralo ve druhé polovině 30. let pravicový politický kurs, ale navzdory rozšířeným obavám nepodlehlo v předmnichovském období kapitulantským náladám. Už před březnem 1939 Zdeněk Schmoranz s Arnoštem Barešem (vlevo Bareš, vpravo Schmoranz) zorganizovali v zahraničí protinacistickou informační síť, napojenou na československá vyslanectví a zpravodajské posty ČTK. Schmoranz sám se snažil – byť neúspěšně – propojit protinacistické aktivity exilových skupin premiéra Milana Hodži a prezidenta Beneše.

S koncem 30. let převzala ČTK i stále naléhavější úkoly státní kontrapropagandy. Vysílání rozhlasového zpravodajství, které od poloviny 20. let obstarávala Četka po dohodě s Radiojournalem za svého vlastního rozhlasového pracoviště, se zaměřilo na vysvětlování státní politiky proti německé menšině, na obhajobu demokratického systému. Tragický vývoj odálosti ale zpravodajství nemohlo odvrátit. Zprávu o mnichovské kapitulaci oznámil z československého studia herec a bývalý legionář Zdeněk Štěpánek.

Domácí odbojová činnost se na půdě ČTK soustředila do organizace tzv. tiskových referentů, bývalých zpravodajských důstojníků rozpuštěné československé armády přidělených do českých a moravských okresů s oficiálně cenzurním, ale ve skutečnosti protinacistickým špionážním posláním. Ještě před vpádem Wehrmachtu do Polska se ale Gestapu podařilo síť rozbít a většinu jejích účastníků pozatýkat. Schmoranz byl s dvěma svými nejbližšími spolupracovníky popraven, Bareš byl do konce války uvězněn v koncentračním táboře.

Zpravodajské ústředí ČTK se mezitím stalo nástrojem okupační moci. V budově agentury se usídlila služebna bezpečnostní policie SD, odbočka nacistické tiskové agentury DNB a v osobě Wolfganga Wolframa von Wolmar i vedení tiskové služby říšského protektora. Gestapo mělo své hlavní sídlo v Petschkově paláci za rohem. Agenturu, která se přejmenovala na Českou tiskovou kancelář, řídilo nejprve formálně předsednictvo protektorátní vlády, později přešla pod nenáviděné ministerstvo lidové osvěty architekta české programové kolaborace Emanuela Moravce.

ČTK v plamenech

Květnová revoluce přinesla agenturním odbojářům uznání, agenturním novinářům osvobození, ale jejich budově zkázu. ČTK 8. května vyhořela a příčiny požáru jsou dodnes zahaleny tajemstvím. Verzi leteckého bombardování či ostřelování granáty z nedalekého Petschkova paláce, který do poslední chvíle drželi nacisté, doplňuje domněnka o politicky motivovaném žhářství. V budově, která přes pět let sloužila okupačnímu zpravodajství, shořel nejen celý agenturní archiv, ale jistě i mnoho dokumentů potvrzujících kolaboraci.

I když možná mnohé důkazy chyběly, poválečná čistka se agentuře nevyhnula. Několik agenturních zaměstnanců nesmělo do budovy ČTK docházet, dalším bylo zakázáno publikovat, jiní museli změnit zaměstnání. Stejně jako v řadě jiných podniků, byli i v ČTK někteří zaměstnanci postiženi nikoli za přísluhování nacistům, ale za předválečné pravicové postoje. Jedním z nich byl Arnošt Bareš, který se po návratu z koncentračního tábora do ČTK již nesměl vrátit. Útoky se nevyhnuly ani památce jednoho z prvních vůdců odboje, popraveného Zdeňka Schmoranze.

Přestavba vyhořelého objektu trvala dva a půl roku a Četka musela po tuto dobu pracovat v provizorních prostorách ve Stalinově (dnes Vinohradské) ulici. Mezitím si ovšem dokázala obstarat i budovu v Opletalově číslo 7. Dům, který měla dříve v nájmu rakouská pojišťovna Fénix, si chtěla nejprve pronajmout, ale nakonec bylo rozhodnuto o koupi, úpravě staré fasády a propojení obou sousedních objektů. Četce oba domy připadly do vlastnictví.

Agentura po válce spoustu prostoru doopravdy potřebovala. Počet jejích zaměstnanců – i v důsledku nových budovatelských úkolů – se s postupem času několikanásobně zvětšil. S růstem personálu se prohluboval i deficit hospodaření. Četka sice do té doby nikdy, ani za časů Emila Čermáka, s přebytkem nehospodařila, ale schodky se pohybovaly v řádech miliónů korun. Deficitní hospodaření se dramaticky rozrostlo po únoru 1948, kdy se z ČTK obchodní duch úplně vytratil a roční schodek přesáhl hranici 50 miliónů. Po několika vlnách čistek se agentura změnila ve filiálku sovětského zpravodajství s pečlivě prověřeným personálem.

Kupředu levá

Únor 1948 proběhl v ČTK bez větších konfliktů. Komunisty podpořila většina členů početně silné sociální demokracie, národně socialistická stranická organizace se rozpustila, lidovci v ČTK stranickou buňku neměli. Z agentury byli propuštěni poslední stoupenci prvorepublikových pořádků v čele s národně socialistickým šéfredaktorem Karlem Krausem, někteří směli dožít v méně exponovaných, neredakčních funkcích.

S únorovým převratem přišla i rozsáhlá reorganizace. Z první republiky si do nových poměrů ČTK přinesla cenný obrazový archiv, který byl za války uložen mimo hlavní budovu a unikl požáru. Z protektorátních dob zůstala zachována podřízenost ministerstvu osvěty a těžkopádný systém vydávání zpráv podřízený obsahové a politické kontrole.

Jinak ale nezůstal kámen na kameni. ČTK převzala předválečný Centropress, mohutný propagandistický aparát ministerstva zahraničí, který zredukovala na článkový servis pro domácí a zahraniční časopisy nazvaný Pragopress. Zřídila monitorovací pracoviště, které vydávalo důvěrné zpravodajské bulletiny pro informaci stranických a státních špiček, a tzv. politický sekretariát, který ručil za ideovou a státní bezpečnostní čistotu vydávaných zpráv. Jejich obsahem byly hlavně informace o budovatelském úsilí, mírové politice a socialistickém vývoji Sovětského svazu a lidových demokracií.

Systém důvěrného zpravodajství, přítomný v informačním systému rakouského Korbyra a předválečné ČTK, se přenesl i do poúnorových poměrů. Postupně vznikly v agentuře dvě samostatné redakční linie, které oddělovaly zpravodajství určené médiím a veřejnosti od zpráv pro nomenklaturní kádry. Důvěrné zpravodajství se od 70. let rozdělovalo na tři kategorie podle stupně utajení. Obsahem utajovaných zpráv byla především aktivita československého exilu, zprávy zahraničního tisku o československých a sovětských disidentech a jakékoli jiné informace, které nezapadaly do konceptu socialistické propagandy. Formálně byla ČTK podřízena vládě, fakticky ústřednímu výboru KSČ. Od roku 1957 byla státní rozpočtovou organizací.

Zahraniční zpravodajství se po únoru 1948 plně opíralo o zprávy sovětské agentury TASS, což počátkem 50. let vedlo až k faktické likvidaci vlastní sítě zahraničních zpravodajů. Změna v taktických preferencích ale od počátku 60. let přivedla agenturu k opačnému extrému, když ČTK převzala spolu s východoněmeckou agenturou ADN ofenzivní zpravodajskou roli v zemích třetího světa. Četka otvírala nové a nové odbočky a vytvořila rozsáhlý systém zpravodajského exportu v angličtině, francouzštině, španělštině a ruštině.

Pokud agentura od konce 40. let fungovala ve vleku stranických sekretariátů, pak technicky a v 60. letech postupně i podnikatelsky procházela poměrně dynamickým rozvojem. Politické oteplení umožnilo agentuře vykročit novými směry a vylepšit i neutěšenou hospodářskou situaci. Četka založila vydavatelství Pressfoto, propagační agenturu Made in... (Publicity), od roku 1964 začala vydávat populární časopis 100+1 zahraniční zajímavost.

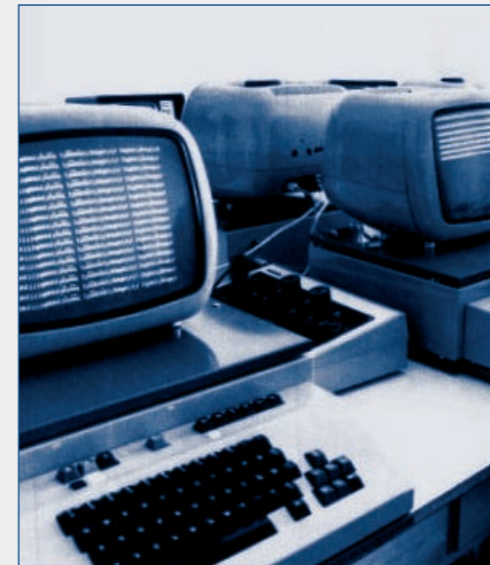
Pražské jaro a normalizace

Obrodnému procesu v roce 1968 se agenturní redakce otevřely dokořán. Závan nových pořádků ovlivnil podobu zpravodajství i jeho obsah, k dubčekovskému vedení KSČ se přihlásila velká většina redaktorů. Srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy přinesla ale drastické vystřízlivění. Přesto napsaly dny z konce srpna 1968 jednu z mála slavných kapitol agentury v éře socialismu.

Když v noci na 21. srpna dorazil do budovy ČTK tzv. zvací dopis, který měl ospravedlnit invazi před mezinárodní veřejností, byl médiím odeslán jen na oko a vysílací pracoviště agentury neopustil. V okupačním scénáři se objevila první trhlina a zpráva o zvacím dopisu musela být vydána z Moskvy. Řada pracovníků ČTK se v příštích dnech přesunula na utajované pracoviště v Bubenči, odkud zásobovala pražské noviny svobodným zpravodajstvím.

Normalizace se ale brzy dala do pohybu a s koncem Pražského jara přišla do Četky další čistka, ještě dramatičtější než ta z roku 1948. Desítky lidí byly přinuceny agenturu opustit, mnozí emigrovali. Při prověrkách byla odstraněna stranická opozice, redakční pracoviště obsadily mladé síly, které v očích nového vedení nebyly zatížené minulostí.

Zpravodajská rutina 70. a 80. let přinesla zdokonalení systému důvěrného zpravodajství, pevnější řízení shora, soustavná partajní školení, často i zaměstnaneckou šikanu. Redakční práci ale oživil nástup počítačů, které Četka zachytila jako jedno z prvních československých médií. Komputelizace se v ČTK odbývala z velké části svépomocí, ale díky ní zvládla agentura jak rychlý příchod moderních komunikačních technologií, tak i pozdější nástup internetu. Vyvrcholením elektronizace byla v 80. letech zpravodajská databanka, která se stala základem pozdějších digitálních informačních fondů ČTK.

Na listopadový převrat v roce 1989 četařské redakce zarea-govaly rychle. ČTK se usilovně snažila zbavit nálepky totalitní organizace a začala být vnímána jako profesionální dodavatel kvalitního zpravodajství. Když pominulo dramatické revoluční období, pustila se agentura do transformace, spojené v roce 1992 s oddělením její slovenské části. Agentura poprvé za celou dobu své existence začala usilovat o nezávislé a nestranné zpravodajství. Stala se veřejnoprávní organizací, jejíž činnost podle zákona z roku 1992 kontroluje veřejnost prostřednictvím Rady ČTK.

V polovině 90. let se ČTK zdárně vypořádala s první konkurencí a její snaha pracovat na tržních principech přinesla první ovoce. Přestože úvahy o privatizaci nenalezly v politických kruzích dostatečnou podporu, agentura prošla hlubokou proměnou a zbavila se věčného deficitního hospodaření. V roce 1996 se zřekla státních dotací, od roku 1997 je ziskovým podnikem.

ČTK v 21. století

Ve srovnání s minulostí se Četka změnila k nepoznání. Díky technickému rozmachu začala digitálně zpracovávat fotografický servis, realizovala přenos fotografií prostřednictvím satelitu. Rozšířila nabídku dokumentačních databází, zahájila tvorbu infografiky a koncem 90. let spustila Infobanku ČTK. Už v roce 1992 propojil všechna pracoviště agentury nový redakční systém Typlan, který poprvé umožnil skutečně vyspělé počítačové zpracování zpravodajských textů.

ČTK výrazně posílila své regionální a společenské zpravodajství, začala rozvíjet nové aktivity. Jako jedna z prvních vydává od roku 1995 internetové noviny, v roce 1997 kupuje padesátiprocentní podíl ve společnosti Newton Information Technology, která se zabývá monitoringem médií. V roce 1999 ČTK založila dceřinou společnost Neris, zaměřenou na služby pro internet a nová média. V témže roce ČTK koupila Českou kapitálovou informační agenturu (Čekia). Vznikla tak skupina podniků ČTK, která v této podobě působila téměř deset let.

Počátek nového století byl v Četce spojen s velkorysou multimedializací. ČTK prodala společnost Čekia i podíl ve společnosti Newton IT a zaměřila svou pozornost na vlastní agenturní zpravodajství a aktivity v oblasti tzv. nových médií. Vytvořila službu zvukového zpravodajství, v roce 2003 vybudovala nový, velký redakční sál. O tři roky později spustila službu videozpravodajství a nasadila nový, multimediální redakční systém, který patří k nejvyspělejším v agenturním světě.

Stejně jako za časů zakladatele agentury Emila Čermáka, i nyní o sobě ČTK dává výrazně vědět na mezinárodním poli. Kromě tradiční aktivity na půdě Evropské aliance tiskových agentur, v jejímž čele stál generální ředitel ČTK Milan Stibral v letech 1997–98, se Četka stala zakládajícím členem nové euro-atlantické agenturní organizace MINDS. Jako jediná postkomunistická tisková agentura obsadila místo v jejím sboru ředitelů.

Jan Stejskal
Četka slaví devadesátiny

Vydala Česká tisková kancelář, Opletalova 5, 111 44 Praha 1 v roce 2008
Typografická úprava AnFas, spol. s r. o., Pod Bateriemi 15, Praha 6
Tisk P.S. Leader, Pod Slovany 14, Praha 2
© ČTK 2008, Foto © archiv ČTK

90.

www.ctk.cz

